

הַלְבוּת תַּפְּלִין סִימָן כַּה בּו

ספר המוסר פ"ד. **הַיְבִיּוּם שֶׁשֶׁשׁ בּוּ סִפְר־תּוֹרָה נוֹהֲגִים שְׁלֵא לְחַלְצֵם (נו) עַד שְׁתִּיזוּרוּ סִפְר־תּוֹרָה (נח) וַיִּנְיחוּהוּ (נא) הַיְבִיּוּם:** הגה והנינו במקום שמכניסין התורה לאחר וְבֵא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אֲכַל לְפִי מִנְהַג מִדִּינֹת אֵלוֹ שֶׁמְכַנְּסִים הַתּוֹרָה מִיָּד לְאַחַר הַקְּרִיאָה, אִין לְחַלְצֵם רַק כְּמוֹ בְּשֵׁאָר יָמִים (דברי עצמו). **יְבִיּוּם רֵאש־חֲדָשׁ חוֹלְצִים אוֹתָם קִדְּם תַּפְּלָת (כב) [כג] (נט) מוֹסָף.** הגה (ס) והוא הדין בחל המועד. וְנוֹקָא בְּמָקוֹם שְׂאוּמְרִים בְּמוֹסָף (נג) (סא) קִדְּשֵׁת 'בְּתָר'; מִיְהוּ נוֹהֲגִים לְסַלֵּק־ם קִדְּם מוֹסָף (סב) בְּכָל מָקוֹם (כ"ה):

כּו דִּין מִי שֶׁאִין לוֹ אֶלָּא תַּפְּלָה אַחַת, וְבוּ ב' סְעִיפִים:

א אִם אִין לוֹ אֶלָּא תַּפְּלָה אַחַת, *מִנִּיחַ אוֹתָהּ שֶׁשֶׁשׁ לוֹ וּמְבַרֵךְ עֲלֶיהָ, שֶׁכֵּל אַחַת מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה.

א מנחות ל"ח

בְּאֵר הַיֵּטֵב

שְׁנָה, וְקִדְּשֵׁת הַעֲמִידָה, וְקִדְּשֵׁת וְבֵא לְצִיּוֹן. ובמקומות שאומרים קדיש ותום אחר עליוני מהם ג"כ ארבע קדישים, עין במט"מ ובשל"ה ובע"ט: **(כא) בהיכל.** סי' לדבר "ויעבר מלכם לפניכם וה' בראשם". והחולץ קדם לכן לא יחלץ בפני ס"ת אלא יסלק לצדו, מט"מ רש"ל מ"א: **(כב) מוסף.** אחר תזנת ס"ת בהיכל. ובח"מ יש לחלץ קדם ההלל, והש"ץ אחר ההלל, ובח"מ של ספות אף הש"ץ קדם ההלל, מ"א עין בשכנח"ג. הנהגתו ללבש כל היום תזוז וילבש ב"ר"ח אחר תפלת מוסף, אכל פתח"מ לא יניחם לגמרי אפילו במנחה, הרמ"ע: **(כג) קדשת פתח.** פי' במקום שאנו אומרים 'קדש' במוסף אומרים בקצת מדינות 'פתח יתנו לך', לכן אין ראוי להיות פתח של תפלין עליו. וכתב ט"ז דהנהגה פן שאינו חולץ במוסף אין לו עליו תלנה מאחר שאין אנו אומרים קדשת 'פתח יתנו לך', ושמעתי בשם גדול א' שלא היה חולץ במוסף ע"ש:

שנה, וקדשת העמידה, וקדשת וביא לציון. ובמקומות שאומרים קדיש ותום אחר עליוני מהם ג"כ ארבע קדישים, עין במט"מ ובשל"ה ובע"ט: **(כא) בהיכל.** סי' לדבר "ויעבר מלכם לפניכם וה' בראשם". והחולץ קדם לכן לא יחלץ בפני ס"ת אלא יסלק לצדו, מט"מ רש"ל מ"א: **(כב) מוסף.** אחר תזנת ס"ת בהיכל. ובח"מ יש לחלץ קדם ההלל, והש"ץ אחר ההלל, ובח"מ של ספות אף הש"ץ קדם ההלל, מ"א עין בשכנח"ג. הנהגתו ללבש כל היום תזוז וילבש ב"ר"ח אחר תפלת מוסף, אכל פתח"מ לא יניחם לגמרי אפילו במנחה, הרמ"ע: **(כג) קדשת פתח.** פי' במקום שאנו אומרים 'קדש' במוסף אומרים בקצת מדינות 'פתח יתנו לך', לכן אין ראוי להיות פתח של תפלין עליו. וכתב ט"ז דהנהגה פן שאינו חולץ במוסף אין לו עליו תלנה מאחר שאין אנו אומרים קדשת 'פתח יתנו לך', ושמעתי בשם גדול א' שלא היה חולץ במוסף ע"ש:

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

הכונת המוסר מהרה"ש ושל כתב בהנהגותיו שישיר הקריכות מהאצבע וכו' או ג' קריכות מהרצוע ונסיר ש"לראש, ואח"כ של"ד יחלץ מלשבו, והשולית יתנה עליו עד שישיר התפלין ע"ש: **[כג] מוסף.** עין בה"ט. וכתבו בשם האר"י ז"ל אחר קריש של תזנת ס"ת בהיכל, והנינו כפי מנהגם להחזיר ס"ת אחרי אשרי וביא לציון כמבאר בס' תבג ע"ש וכן נוהגין, ודלא כמ"ש בתשובות מ"ע סי' קח לחלץ אחר תפלת שחרית ע"ש. וכתב הפרי"ח סי' תבג שאם השעה חזקה שאינו מסיק יחלץ התפלין יזיזם ממקומם לצד אחר, ויתשיב כמנחים בכיסם כו'; ונראה שיש מציאות לענין זה כגון שהוא עומד לבוש בתפלין והעבור קבר התחילו קדשת פתח, שאין שהות לחלץ, שכמו רגב שאחר ישימו לוומר הקדשה. וכתב עוד: מי שצא ידי חובת תזנת מוסף ותזוז לתניס תפלין, והלך לבהכ"ס שערון לא התפללו מוסף, יצמי נושא שכיול לומר פתח עמקם. ומח"כ כתב שנתראה לו שיוסלק התפלין ויאמר פתח. וכתב בשלמי"צבור: מדלא אמר אטור עד שיוסלקם שמע מנה דנוקא להתחיל יש לו לסלקם, אכל אם היה עוסק במלמוד ולא אדעתה, וכשתחיל העבור הקדשה נגזר ממנחתו ושקעה אנו, ואין שהות לחלץ, במא אול ומודה להפריח דעתם פתח עמקם ע"ש. ומ"ש בב"ט בשם הרמ"ע ע"ש בסי' קח שכתב שהמניחין תפלין במנחה יניחו ג"כ במנחת ר"ח, כי קדשת ר"ח עלה, ויודעת אחר תפלת מוסף, ולכן יכול ללבשם כל היום, ובמח"ב כתב שכן נוהגים ודלא כמ"ש באור"צדיקים בשם מהר"ח: שאין פן דעתו, וכן במבאר מדברי הפרי"ח לעיל שאחר מוסף יכול ללבשם. ועין בדבר"שמואל סי' קיב בענין שיש נוהגין שלא לחלץ ב"ר"ח ובח"מ אף במוסף, וכתב שם שהלבוש והרכיב ותנו טעם שיש לחלץ במוסף ע"ש:

בְּאֵר הַלְּקָה

להיות קדם ההדוק וכג"ל בסעיף ח. ונע. דמשמע מדברי האחרונים דנוקא אם התר מעצמו, שנתרפה הקשר ממילא, אכל אם התייב בידים ותזוז ותקנו, לדעת הנ"מ א"ל לעיל בהזונו, אין צריך לחזר ולברך בזה בכל זוגי. ונסתפקתי אם פתח התפלין כדי לבדק הפרשיות ונמצאו כשרים, והניחן בתוכו והפזן כדיו, דאפשר דצריך לחזר ולברך כשמניחן לזלי עלמא, אף דהנה דעתו בשעת חליצתו לחזר ולהניחן כשימצאו כשרים, משום ובקמצע נתבטל מניה שם תפלין, רק פרשיות וכתים; ואינו דומה להתר הקשר או נפקס, ותפלין בלי רצועות גם"פ שם תפלין עליהו, מה שאין פן בזה. וכענין זה יש להסתפק לענין יציאת, דנה פשוט אם מצא בטליתו כשהוא לבוש שאתח מציציותיו ספולין מן הדין ותקנו, צריך לחזר ולברך כשילבושו, דדמי ממש להא דנפקס הקשר אחר גמר קיום המצוה, וכן מצאתי בדרך"חתיים; אך אם מן הדין הם כשרים אלא שרועה לפשט השולית כדי להטיל בו יציאת אחרים מהדינים ולחזר וללבשו מיד, לכאורה נראה דנה נקרא תלנה מדינתו על"מנת להחזירו ואין צורך לברך בשנית, וכדלעיל בסיימן ח סעיף די בהג"ה. אך יש לדחות, דשם נשאר השולית עם הציצית בשלמותו ולא נתבטל מנה מצוהו, מה שאין פן בזה ונתבטל ביניהם מן הבגד מצוה יציאת, אפשר דצריך לחזר ולברך שנית לכלי עלמא; ואינו דומה למת דמבאר בארצות"חתיים לעיל בסיימן ח, דאם נפקסו הציצית אחר הפנקה קדם הליבישה ומטיל בו יציאת אחרים דאין צורך לחזר ולברך, דשם הלא היה קדם קיום המצוה, וכמבאר בס"ו סעיף קט"ן יב, דמשם למד את דינו, מה שאין פן בזה, וצריך עיון בכל זה: *** מניח אותה ששש לו וכי.** אפלו אם היא רק של ראש לבד, ולא יחש לתמה שאומרו כל"זמן שבין ענין זה היו שמים; וגם אפלו בעת קריאת שמע ותפלה מתרו לו ללבש אחת ולא יחש לתמה שאומר אחר כך בעצמו בקריאת שמע וקשרתם וגו' והוא אינו מקיים, דכל זה נוקא אם יש לו שכיול להניחם, מה שאין פן בזה. ואם הוא מופקע שביבאו לו קדם שיעבר הזמן קריאת שמע: אם הוא איש שדרכו ללבש תפלין רק בזמן הקריאת שמע ותפלה והוא רוצה עמה ללבשם ולהתפלל בהם, בודאי יש לו להמתין עד שביבאו לו השנה, ולא יקרא קריאת שמע ותפלה בתפלה אחת, כיון שערון לא עבר הזמן קריאת שמע; אכל אם דרכו ללבש תפלין אפלו שלא בזמן

לך, לכן אין נכון להיות אז פתח של תפלין עליו, ונאפלו בעת תפלת הלחש; ופשוט דאם שכח והתחיל להתפלל בהם לא יחלצם באמצע, דאינו רק מנהגא: **(סב) בכל מקום.** והש"ז כתב דהנהגה שאינו חולץ במוסף אין עליו תלנה, מאחר שאין אנו אומרים קדשת 'פתח יתנו לך', ושמעתי על גדולי הדור אחר שלא היה חולץ במוסף; אף המתפלל בצבור (עט) בודאי לא ישנה מנהגא דצבורא:

שְׁעַר הַצִּיּוֹן

(עג) מגן"אברהם בשם הכונת: (עד) מגן"אברהם לקמן בסיימן תבג וכדפרשתי דלא פליגי: (עה) מגן"אברהם לקמן בסיימן לא ושארי אחרונים: (עו) באר היטב: (עז) פשוט: (עח) פשוט:

הַלְבוּת תְּפִילִין סִימָן כה כו

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה מהדק ומברך]

לכאורה נראה דזה נקרא תלצו מדעתו על מנת לסימניו ואין צריך לברך שנית וכו', וצריך עיון בקל ז'ה⁷⁰.

70) בביאור הצד שיתחייב בברכה, כתב הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה הע' ז), שבהסרת הציציות מן הבגד נפקע חיוב הציציות מן הבגד, ואין חל חיוב זה אלא לאחר זמן בשעת לבישתו, או שכיין שהבגד והציציות חשובים דבר אחד, כשהוסרו הציציות מן הבגד שוב נחשב כבגד אחר. אמנם, כל זה אינו שייך במי שמחליף מוזהר במזוזה, שמסתבר שהרי הוא כמי שמחליף שופר בשופר שפסק בשו"ת בנין עולם (סי' לא), הובא במשנ"ב לקמן סי' תקפה ס"ק ד) שלא יברך, לפי שאין הברכה אלא על התקיעה, וכן הדין במי שמחליף תפילין בתפילין או ששם מעקה חדש בגוג.

[משנ"ב ס"ק נח]

על-כך פנים יתברר שלא יחליץ השל-ראש בפני הספר-תורה⁷¹, כדי שלא יגלה ראשו בפניה, אלא יסתלק לצדדין⁷².

71) ואם הספר תורה מונח בתוך תיק סגור כמקובל בספרי התורה של בני עדות המזרח, כתב העוד יוסף חי (פרי' חיי שרה אות ב) שמותר לחלוץ את התפילין בפניו.

72) ובעין זה כתב לקמן (סי' לח ס"ק לו) לענין איסור חליצת התפילין בפני רבו, שאם מטה עצמו קצת לצד אחר ודויר מלגלות ראשו בפניו, נראה שיש להתיר לחלוץ התפילין בפניו.

[משנ"ב ס"ק נט]

ובמקומותינו שפסקיטס כתב אחר הקריאה, יתלצו⁷³ אחר הקדיש שקדם תפלת מוסף⁷⁴, ובאלהו רבא כתב, דבראש-הדש יתלץ אחר קדשת ובא לציון⁷⁵, קדם שאומר "יהי רצון מלפניך וכו' שנשמר הקידוש"⁷⁶.

73) ובכל פעם כשחולץ התפילין, כתב לקמן (סי' כח ס"ק ח) שנכון להיזהר שלא לחלוץ את השל יד עד שיניח את השל ראש בתוך התיק, בכדי שלא ישכח ויכניס את השל יד תחילה ואחר כך את השל ראש, וכשיבא להניחן יפגע בשל ראש תחילה. וגם בראש חודש שממחרים לחלוץ התפילין כדי להתפלל מוסף עם הציבור, היה הגרי"ח זוננפלד (שביבי אש הל' תפילין) נוהר להניח את השל ראש בתוך התיק, כדי שלא ישכח לאחר מכן ויניח את השל יד בתוך התיק קודם השל ראש.

74) ומה שנהגו למהר בחליצת התפילין אחרי הקדיש, ביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' מט) שהוא כדי שלא יהיה הפסק בין הקדיש לתפילת מוסף, ואף שהקדיש מוסב על 'אשרי' וובא לציון שלפניו, מי"מ הוא לצורך התפילה, ויותר מכך משום שצריך לסמוך את הקדושה דסדרא שאומרים "ובא לציון" לתפילת מוסף.

ולכתחילה אין להפסיק ביניהם הרבה.

75) ולקמן (סי' תכג ס"ק י) הביא שיש נוהגים לחלוץ אז רק את הרצועות הכרוכות על האצבע.

76) ובטעם הדבר כתב, מפני שהוא כעין הברכה שהיו בני מערבא מברכים בשעת חליצת התפילין 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו לשמור חוקיו', כמבואר לקמן (סי' כט ס"ק א).

[משנ"ב ס"ק סא]

לכן אין נכון להיות אז קטר של תפילין עליו⁷⁷.

77) טעם נוסף כתב לקמן (סי' תכג ס"ק י), שכמו שביים טוב אין מניחים תפילין משום שיום טוב עצמו הוא אות ואין להוסיף עליו אות של תפילין, כך יש לנהוג גם בראש חודש על כל פנים בזמן תפילת מוסף שבה מוכירים את מוספי היום והרי זה כעין אות.

ולפי הטעם שכתב כאן שאין לענות קדושת 'כתר' כשתפילין עליו, מי שעדיין לא התפלל שחרית ושומע קדושה של מוסף במקום שאומרים 'כתר', כתב האי"א (בוטשאטש, סי"ג) שעדיף לחולצן לפני שעונה, אך בדיעבד גם אם לא חלצן יענה קדושה.

[משנ"ב ס"ק סב]

דהנהג ש'אינו חולץ במוסף אין עליו תלנה⁷⁸.

78) ואם הציבור מתפלל מוסף, והוא כיון שאין לו אפשרות אחרת להתפלל בציבור מתפלל עמהם שחרית, כתב בשו"ת שלמת היים (סי' לא) שיכול להתפלל עם תפילין, וכן להיפך אם הציבור מתפללים שחרית עם תפילין יכול להתפלל עמהם מוסף בלי תפילין, והוסיף שטוב וראוי שיפרסם עשושה כן כיון שלא היתה לו אפשרות אחרת להתפלל בציבור, ואם ירצה רשאי להתפלל מוסף עם תפילין, שהרי במקום שאין אומרים כתר מותר להניחן גם במוסף.

סימן כו

דין מי שאין לו אלא תפלה אחת

[ביה"ל ד"ה מניח]

אפלו אם היא רק של ראש לברך¹.

1) ומי שיש לו תפילין של יד הכתובות כשיטת ר"ת ושל ראש כשיטת רש"י, כתב במשנ"ב לקמן (סי' לד ס"ק ה) בשם השבות יעקב שאינו יוצא בהן ידי חובה, אבל בשעת הדחק מותר להניחן כך, ולא יברך אלא על השל יד שנכתבו כשיטת רש"י. ואם רק השל ראש נכתבו כשיטת רש"י, יניחן תחילה, וכשחולץ יקדים לחלוץ את של יד.